

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2012 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jiřina Bilecová

Problematika vzdělávání Romů v ČR

Praha 2013

Doc. PhDr. Jiří dvořáček CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2009 - 2012

BACHELOR THESIS

Jiřina Bilecová

The issue of education Roma in Czech Republic

Prague 2012

Doc. PhDr. Jiří dvořáček CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 28.03.2013

Jiřina Bilecová

Anotace

Bakalářská práce pojednává o problematice vzdělanosti romů v české republice. V teoretické části se autorka zabývá vzdělaností romů v české republice, integrací romských občanů do společnosti. Součástí praktické části je dotazníkové šetření, které zjišťuje úroveň vzdělanosti romů a dále kazuistiky romů z rozdílného rodinného prostředí.

Klíčové pojmy

Bakalářská, dotazníková šetření, integrace, kazuistiky, problematika, romové, úroveň, vyloučení, vzdělanost.

Annotation

Bachelor thesis deals with a issue of education of Roma in Czech Republic. The theoretical part deals with Roma education in Czech Republic, integration of Roma into the society life. In the practical part, there is questionnaire about education of Roma and there is case report about different family enviroment.

Key words

Bachelor, case reports, education, exclusion, integration, issues, level, questionnaire, Roma.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 ROMOVÉ A JEJICH ZAŘAZENÍ	9
1.1 Sociální vyloučení Romů.....	10
2 INTEGRACE ROMŮ	12
2.1 Příčiny školní neúspěšnosti Romů:.....	13
3 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ	15
3.1 Historie a současnost	15
3.2 Jazyk a komunikace	15
3.3 Vzdělávání Romů v ČR.....	17
3.4 Vzdělávací programy.....	22
4 NEZAMĚŠTNANOST ROMŮ	25
4.1 Nezaměstnanost a vliv na rodinu	26
II PRAKTICKÁ ČÁST	27
5 ROZVRŽENÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI	27
5.1 Vymezení výzkumného cíle.....	27
5.2 Dotazníkové šetření	27
5.3 Rozbor výzkumného materiálu a interpretace výsledků.....	31
6.1 Michaela.....	48
6.2 Jana	49
6.3 Srovnání z kazuistik	50
ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51
BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE	

ÚVOD

Důvodem pro výběr bakalářské práce na téma Problematika vzdělávání Romů v ČR, byla především skutečnost, že toto téma je v posledních letech velice aktuální a diskutované. Společnost se snaží o integraci romských žáků do vzdělávacích programů, na druhé straně však stojí ochota romských občanů vzdělávat se.

Tato práce si klade za cíl seznámit se s problematikou vzdělávání Romů v České republice a s tím související sociální vyloučení Romů, integraci Romů do majoritní společnosti a mírou vzdělanosti romské populace v České republice. Dalším cílem této práce je zjištění vlivu rodiny na vzdělání jedince, důležitost předškolního vzdělání a následně vzdělání jako předpoklad pro uplatnění na trhu práce a s tím související nezaměstnanost Romů, důsledky nezaměstnanosti a návrhy na její řešení.

Tato práce bude koncipována na základě dvou částí a to teoretické části a části empirické. Teoretická část se v první řadě zaměří na romskou etnicitu a zařazení Romů v České republice, dále se práce zabývá sociální vyloučením romského etnika, integrací Romů do společnosti. Práce se dále zaměřuje na vzdělání Romů. V části, která se zabývá vzděláním romského etnika, se autorka zaměřuje na význam předškolního vzdělání a dále postupuje k základní škole, střední škole a významu přípravných tříd a v neposlední řadě významu pedagogického asistenta, který pomáhá romským dětem při zvládnutí výuky na školách. Závěrečné kapitoly se budou zabývat otázkou nezaměstnanosti Romů jako výsledek přístupu Romů ke vzdělání a důsledky, které z nezaměstnanosti vyplývají.

Empirická část bude založena na dotazníkovém šetření a případové studii. Dotazník byl podán šedesáti romským respondentům, kteří odpovídali na otázky týkající se vzdělávání a přístupu jich samotných ke vzdělávání. Dále se empirická část zaměřuje na případovou studii dvou romských žen, které mají odlišný způsob života a odlišný přístup ke vzdělání.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 ROMOVÉ A JEJICH ZAŘAZENÍ

Autorka bakalářské práce se domnívá, že Romové jsou celkově v naší společnosti vnímáni převážně negativně. A jejich zařazení do společnosti je problematické. Na jedné straně stojí ochota Romů o zařazení se do společnosti a na druhé straně ochota většinové společnosti přijmout romské etnikum. A bohužel v posledních letech nedochází k situaci, kdy by Romové byli společností přijímáni a akceptováni. Tento fakt je zapříčiněn z hlavní části díky obrazu, který Romové o sobě dávají.

„Cikáni se raději sami označují jako „kočovníci“, protože tento název považují za méně pejorativní., To může znamenat, že se sami snaží popřít svou odlišnou identitu alespoň před veřejností. Polovina či více se už usadila. Neztratili tedy dnes Cikáni jako skupina svou výlučnou identitu natolik, že už není možné odlišit je jako komunitu na základě etnického původu ve smyslu zákona?“ (Fraser, 1995, s. 9)

Jak říká Davidová (2010, s. 15), slovo cikán je v podstatě apelativum a už v 9. století žili v Řecku a zde se o nich hovořilo jako o potulných kotlářích, hudebnících, kejklířích a provazolezcích.

„Pojmenování Rom, Romové je vlastním označením převážné části Cikánů v rámci celého světa – tedy de facto se jedná o etnonym.“ (Davidová, 2010, s. 15)

Podle Davidové (2010, s. 15) nebyli například Romové v komunistické společnosti považováni ani za specifickou etnickou skupinu, ale za zaostalé obyvatelstvo. Jejich jazyk byl považován za brzdu v řešení jejich sociálního vyrovnání. Romové byli považováni za problém, který je sociálně, kulturně a i co se týče vzdělanosti zaostalý.

Kvalita života podle Davidové (2010, s. 18 - 20), stojí za srovnáním kvality a kvantity, kde kvantita je existence člověka ve společnosti a kvantitativní povaha znamená ekonomické postavení člověka ve společnosti. Kvalita života každého jedince vychází z odlišných podmínek, v kterých skupina či jednotlivec žijí. Lze zde diferencovat rozdíly ve kvalitě života:

- podle pohlaví (rozdílný způsob života mezi muži a ženy, rozdíly ve způsobu života mladých a starých);

- podle bydlení (způsob života například rozdíl mezi životem ve městě a na vesnici);
- podle věku (věkové skupiny, generace – jako fáze životního cyklu člověka);
- podle dosaženého vzdělání;
- podle sociální struktury;
- podle rodinného stavu (postavení v rámci rodiny);
- podle způsobu obživy, profese, zaměstnání;
- podle zdravotního stavu.

1.1 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ ROMŮ

Jak soudí autorka bakalářské práce, vyloučení je stav, kdy je nějaké etnikum, či skupina obyvatel, ale i jedinec vyloučen z majoritní společnosti. Společností je nebrán jako jim rovný. V České republice je nejčastěji vyloučeno ze společnosti romské etnikum.

Podle Davidové (2010, s. 21 – 22) se sociálně vyloučenou romskou lokalitou označuje prostor, jejíž členové se sami považují za Romy anebo jsou za Romy označováni svým okolím a jsou sociálně vyloučeni. Může se jednat o jednotlivý dům, ve kterém většinou žije i několik rodin, ale může se jednat i o celou čtvrť, čítající několik stovek obyvatel. Tyto oblasti pak mohou být většinovou společností vnímány jako tzv. „špatná adresa“.

Vyloučené romské lokality vznikají především:

- přirozené sestěhování chudých romských rodin do levnějších lokalit;
- vytlačováním romských rodin z lukrativních bytů a přidělováním náhradního bydlení - neplatiči nájmu, „problémové a nepřízpůsobivé“ Romy do ubytoven a holobytů.

„Obecně je sociální exkluze chápána nejen jako vyloučení z trhu práce (a dobrých příjmů), ale i jako vyloučení (často v důsledku diskriminace) z adekvátního bydlení, vzdělání, zdravotní péče, integrace v lokálních komunitách a občanství – suma sumárum jako vyloučení z obvyklého životního standardu, ale i z životních šancí a základních práv či odepření participace na dominující kultuře.“ (Šimíková, 2004, s. 12)

Jak říká Šimíková (2004, s. 13), sociální exkluze se vymezuje na základě dimenzí. Jejich charakteristikou je, že se prolínají, ovlivňují a podmiňují. Tyto dimenze jsou nejčastěji rozlišovány následovně:

- ekonomické vyloučení jako zdroj chudoby;
- sociální vyloučení jako neschopnost spolupodílet se na určitých sociálních institucích;
- politické vyloučení jako upření základních lidských práv, ale i politických a občanských;
- kulturní vyloučení jako odepření práva sdílet její kulturní kapitál, vzdělanost a hodnoty určité společnosti;
- vyloučení z bezpečí;
- vyloučení z mobility ve fyzickém prostoru.

Sociálním vyloučením jsou nejvíce ohroženy etnické skupiny. V českém prostředí je tento mechanismus čitelný. Romové, definováni na základě fyziologických znaků, projevů či původu, jsou spojovány určité charakteristiky. A to například nechut' k práci, sociálně deviantní způsob života apod. Proto se i v České republice Romové objevují mezi nejvíce odmítanými skupinami. Běžní občané vnímají Romy jako lidi se sociálně-patologickým chováním. Toto vnímání ještě umocňuje fakt, který přinášejí denně média o romské kriminalitě, zneužívání sociálních dávek apod.

Autorka zde poukazuje také na skutečnost, že sociální exkluzi Romů, můžeme vnímat i jen způsob, jak a kde Romové žijí. Žijí především ve vyloučených lokalitách na okraji měst. Ve vesnicích se například Romové takřka neobjevují, což je zajímavý jev. Sdružují se poblíž měst.

2 INTEGRACE ROMŮ

Jak se autorka bakalářské práce domnívá, je pro Romy velice obtížná integrace do české společnosti. V naší společnosti existují předsudky u většiny obyvatel vůči romskému etniku. A pokud jsou Romové majoritní společností stále označováni za skupinu, která nepracuje, využívá podpory od státu, chová se „nepřizpůsobivě“, apod., je obvyklé, že samotní Romové se tak začnou chovat. Jsou společností nějakým způsobem označeni a je obtížné se z označení „nepřizpůsobivých“, vymanit.

„Mediálně často zveřejňované vysídlení romských rodin ze severomoravského města Vsetína v roce 2006 je jen dalším příkladem narůstající tendence k násilnému vystěhování těchto komunit v České republice, na Slovensku a jinde v Evropě. Starosta jedné z obcí, do kterých byli Romové vysídleni, si povšiml, že kromě otřesu z toho, že byli nedobrovolně vystěhováni z jejich předešlých domovů v blízkosti městského centra do neznámých pobořených vlhkých domů uprostřed venkova, utrpěli ještě další nepříjemnou ztrátu – došlo k narušení všech důležitých vazeb rozšířených rodin.“ (Jakoubek, Budilová, 2009, s. 267)

Tento příklad jen ukazuje, jak velkou roli hrají masová média v utváření obrazu společnosti na romskou komunitu. Ať lidé chtějí či nikoli, média mají vliv na každého z nás. A toto je také další příklad, jak se v majoritní společnosti utvářejí předsudky vůči romskému etniku.

„Podmínkou zvýšení vzdělanostní úrovně romského etnika je akceptování etnických, sociálních a kulturních odlišností ve výchovně-vzdělávacím procesu.“ (Šotolová, 2001, s. 42)

Dále podle Šotolové (2001, s. 42) je velice obtížné integrovat Romy do společnosti, ve které se cítí být naprostými cizinci. Docházka romských dětí závisí na velké míře na rozhodnutí rodiny. Tyto děti jsou účastníci rodinného hospodaření a nejsou spokojeni s pedagogickým řádem školy a necítí se dobře v prostředí, ve kterém se nedozvídají nic o své kultuře a etniku.

Vzdělání romské populace je na velmi nízké úrovni. Projevy nízké úrovně vzdělanosti jsou například negramotnost ve starších věkových skupinách, či pologramotností u

mladších věkových skupin. Romské děti v porovnání s ostatními dětmi častěji propadají a ukončují docházku v nižším než závěrečném ročníku základní školy.

2.1 PŘÍČINY ŠKOLNÍ NEÚSPĚŠNOSTI ROMŮ:

Autorka bakalářské práce zde poukazuje na fakt, že školní neúspěšnost romských žáků na školách může být především nedostatek řádu, který romských dětem chybí, protože je rodiče neposílají do předškolního zařízení. Výchova romských dětí před počátkem povinné školní docházky je uvolněná a bez řádu a autority, která jim chybí. Při začátku povinné školní docházky mají problém přijmout učitele jako autoritu a plnit úkoly, které se od nich očekávají.

- odlišný jazykový vývoj;
- odlišná kvalita plnění funkce rodinné výchovy;
- nedocení významu vzdělání;
- nedostatečná příprava na školní docházku;
- nižší informovanost dětí plynoucí ze sociální izolovanosti;
- nedostatečná příprava pedagogů pro práci s minoritami.
-

„Vzdělávání nebylo rozhodujícím faktorem v životě Romů, poněvadž v podmínkách diskriminovaného postavení se mohlo jen málokdy uplatnit a využít.“ (Nečas, 1999, s. 43)

Tato tendence podle autorky stále přetrvává i v dnešní společnosti, a proto je pro Romy obtížné se integrovat ať už do naší společnosti nebo společnosti v jiných zemích, kde žijí.

Velký problém s integrací romských žáků spatřuje Šotolová (2001, s. 43) také v tom, že romské děti nezvládají v potřebné míře vyučovací jazyk. Dalším problémem je, že vzdělání pro Romy nemá v jejich hodnotové orientaci významné postavení. Romové jsou spíše hmotně orientováni. *„Rom, který se rozhodne pro získání vzdělání, nastoupí nesmírně těžkou cestu, která je svojí náročností naprosto neadekvátní společenské a ekonomické prestiži na jejím konci.“* (Šotolová, 2001, s. 43)

Dalším problémem je nepřipravenost romských dětí na školní docházku. Projevy romských dětí nesou znaky pseudoretardace, což znamená, že děti vyrůstají živelně bez výchovného apelu rodičů. Děti, které se následně vymykají běžnému průměru, pak propadají, vytváří se skupiny záškoláků, školní neúspěchy se prohlubují a nezájem o školu narůstá. To má za následek nízkou toleranci učitelů k romským dětem. Tento následek je také umocněn tlakem veřejného mínění o Romech, neuspokojivou spoluprací s rodinou romského žáka a nízkou sociokulturní úrovní některých rodin.

Podle Matějů (2010, s. 127) by efektivní integrační politika na poli vzdělání měla zasahovat všechny sféry. Od mateřských škol až po podporu sociálně vyloučených romských dětí. Jako doplněk funguje neziskový sektor, s programy doučování, volnočasových aktivit, či terénní sociální práce v jednotlivých rodinách. Problémem zůstává, že většinou tyto služby nejsou provázané a na sebe nenavazují.

„Z jednotlivých integračních nástrojů považujeme za velmi efektivní podporu navštěvování mateřských škol. Děti ze sociálně vyloučeného prostředí v nich koexistují s ostatními dětmi, zároveň tyto školy slouží jako příprava na školu a pomáhají k vyrovnání určitých handicapů.“ (Matějů, 2010, s. 128)

3 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ

3.1 HISTORIE A SOUČASNOST

V této podkapitole se autorka bakalářské práce snaží srovnat historii vzdělávání Romů se současným stavem vzdělávání Romů v České republice.

Jak uvádí Hejkrliková (<http://tolerance.cz/kurzy/hejkrlikova.htm>), povinná školní docházka pro romské děti platila již za první republiky. Při příchodu komunistického režimu se situace pro romské děti změnila v tom, že byli povinné docházet do škol a to už i do mateřských škol. Neplnění školní docházky bylo přísně postihováno. Bohužel ani tato opatření nezměnila pohled Romů na vzdělání jako důležitou součást života. *„Dosavadní analýzy došly k závěru, že v přístupu ke vzdělání, zvláště na vyšších stupních, nebylo během socialismu docíleno dlouhodobého snížení hladiny nerovností v přístupu ke vzdělání. Podle těchto zjištění byly stabilní či mírně klesající vzdělanostní nerovnosti vykoupeny velmi silnou sestupnou vzdělanostní mobilitou a stagnací mobility vzestupné.“* (Matějů, Straková et al., 2006, s. 89)

V současnosti romské děti na našich školách většinou neobstojí a za tím stojí především odlišná předškolní výchova, odlišné životní cíle a morální hodnoty, vztah romského dítěte a majoritní skupiny žáků, odlišné vnímání času, prostoru a vzdáleností.

V současné době asi 60 % Romů navštěvuje praktickou školu.

3.2 JAZYK A KOMUNIKACE

Podle autorky bakalářské práce hraje významnou roli ve vzdělávání Romů jazyk a komunikace. Pokud romské děti nemají osvojený český jazyk a jeho výrazy, je pro ně mnohem obtížnější následně obstát ve školní třídě a porozumět probírané látce. Proto je vhodná funkce přípravných tříd pro romské děti, kde si děti osvojují češtinu a po nastoupení povinné školní docházky nemají tak značné problémy, jako kdyby přípravnou třídu neabsolvovaly.

Jak říká Šotolová (2001, s. 23), romština hraje velkou roli v procesu etnické a sociální emancipace Romů. Je proto nutné, aby se ve všech zemích, kde Romové žijí, zlepšovaly jejich sociální a ekonomické podmínky, aby se romština využívala ve školství, v masově sdělovacích prostředcích a jiných sociálních sférách.

Romština má tři druhy a to arménskou romštinu, evropskou a syrskou. Dále je ovlivněna jazyky kultur, v kterých Romové žijí. V České republice se objevuje romština slovenská, maďarská, olšská, česká a německá.

Jak dále popisuje Šotolová (2001, s. 27), dochází k ovlivňování češtiny a romštiny. *„Jestliže učitel bude chtít pochopit chyby romského dítěte při komunikaci v češtině, je nutné, aby se seznámil se základy romštiny a interferenčními oblastmi romštiny a češtiny, které můžeme rozdělit do čtyř okruhů interference – fonetická a lexikální, gramatická, sémanticko-lexikální, stylistická.“* (Šotolová, 2001, s. 27)

- fonetická a lexikální oblast – fonetika češtiny a romštiny není příliš odlišná. Například odlišně se vyslovují délky samohlásek, je zde jiný přízvuk a intonace řeči. V některých typech romštiny se nevyskytují dvojhlásky au a ou, proto v některých školních sešitech může u romských dětí nalézt tyto chyby;
- gramatická oblast – česká a romská gramatika se značně odlišují, proto také v této oblasti mají romští žáci mnoho chyb;
- sémanticko-lexikální oblast – romština má pouze dva rody, chybí neutrum. Proto se může pedagog setkat například s větou: Já jsem namaloval mráček moc modrýho;
- stylistická oblast – každé slovo má většinou více významů a to se v rámci určitých jazyků liší. Například u romského slovesa anel, které se do češtiny přeloží jako přinést, přivést, přivést. Proto může následně docházet k chybě jako: Táta mě přines do Prahy.

3.3 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ V ČR

„V duchu zásad a principů soužití, obsažených v Listině základních práv a svobod (ústavní zákon č. 23 ze dne 9. ledna 1991), je úkolem národnostního školství pěstovat národnostní uvědomění a současně přispívat ke sblížení a integraci občanů naší republiky.“ (Šotolová, 2001, s. 31)

Jak dále Šotolová uvádí (2001, s. 31), díky národnostnímu školství má být žákům zabezpečeno vzdělání na úrovni, vybavit žáky znalostmi, aby se mohli bez potíží zapojit do praktického života nebo dále pokračovat v dalším studiu.

Současný stav vzdělanosti Romů v České republice je neuspokojivý. Nízká vzdělanost Romů má nepříznivé důsledky v oblasti sociální, ekonomické i kulturní. Všechny tyto důsledky pak nepříznivě ovlivňují rozpory ve společnosti. Základní podmínkou odstranění společenské nerovnosti Romů je změna filozofie školského systému. Tím se rozumí akceptace ve výchovně-vzdělávacím procesu přítomnost romských dětí s jejich etnickou, kulturní a sociální odlišností.

Podle Šotolové (2001, s. 32) ke stěžejním úkolům patří:

- čelit počáteční neúspěšnosti romských žáků;
- formami a metodami motivovat a pěstovat pozitivní postoj žáků ke vzdělání;
- využívat přirozeného nadání Romů.

„Dvě třetiny ze stovky základních škol zahrnutých do analýzy nedokázaly vytvořit prostředí, které by vyrovnalo možnosti přístupu romských dětí ke vzdělání s možnostmi jejich neromských vrstevníků. Kvalitní výuku přizpůsobenou potřebám malých Romů podle analýzy nabízejí učitelé ve třetině škol v blízkosti vyloučených lokalit. Tito žáci nejsou úspěšní, a je to proto, že neexistuje dostatečná podpora ze strany státu, ze strany zřizovatelů, ze strany škol, aby tyto děti mohly uplatnit svůj nárok na získání dobrého vzdělání. Je pozoruhodné, jak velkou roli hraje pro integraci romských dětí do společnosti předškolní vzdělání. Romské děti, které chodily do mateřských škol stejně jako jejich neromští vrstevníci, dokázaly ukončit řádnou docházku do základní školy mnohem častěji než ty, které do mateřské školy nechodily. Ministerstvo proto hodlá více podpořit programy, které by umožnily větší začlenění romských dětí do mateřských škol. Pokud bude dostatečná politická vůle jednak vyčlenit prostředky na řešení, jednak více

podořit metodicky i finančně učitele, kteří se těmto dětem věnují, tak do pěti let můžeme zaznamenat naprosto zásadní posun.“ (Liška, 2009, Týdeník Školství)

Jak uvádí Matějů (2010, s. 113) české školství se potýká s přechody romských dětí mimo hlavní vzdělávací proud. Počet romských dětí ve zvláštních školách je v ČR nepřiměřeně vysoký. *„Byť byla kategorie zvláštních škol zrušena v roce 2005 novým školským zákonem, podle analýz neziskových organizací jejich funkce i problémy s nimi spojené převzaly základní školy praktické.*“ (Matějů, 2010, s. 113)

Praktické školy jsou spravovány krajskými zastupitelstvími, zatímco běžné základní školy spravují obce. Toto posiluje již existující, strukturální rozdíly a nerovnosti mezi těmito dvěma typy základních škol.

Podle Matějů (2010, s. 119) jsou faktory, které ovlivňují vzdělávací dráhy romských dětí následující:

- špatná adaptace žáků na školu;
- vztah ke škole – chování žáků, absence dětí ve škole;
- profesní aspirace;
- klima na škole.

Romské děti vyrůstají v prostředí, které je nepřipraví na školní režim, o tom například svědčí to, že dítě neumí držet tužku, nemá osvojeny hygienické a společenské návyky. A chybí zde podpora rodičů. Při přechodu dítěte z prvního stupně na druhý stupeň je u romských dětí nezvládnutí tohoto přechodu zapříčiněno především střídáním učitelů, náročnější učivo, potřeba učit se více předmětu najednou. U dětí se projevuje absence domácí přípravy, neschopnost dohnat učivo, narůstající míra zameškaných hodin. Vysoká míra absence je podle Matějů (2010, s. 121) zapříčiněna snahou školy se vyhnout, s prospěchem na škole. Na špatném prospěchu se podepisují i jejich nízké profesní aspirace.

Mateřská škola

Podle autorky bakalářské práce, je romských dětí, které navštěvují mateřskou školu minimální počet. Především pokud se jedná o romské děti, které vyrůstají se svou

biologickou rodinou. Tyto děti tráví předškolní období s rodinou a rodinnými příslušníky. Většinou tyto děti nemají žádný řád a nemají smysl pro povinnost, která jim následně brání v integraci ve školní třídě na základní škole. Oproti tomu romské děti, které vyrůstají v dětském domově. Tyto děti navštěvují mateřskou školu a to buď v zařízení v kterém vyrůstají. Některé dětské domovy provozují i mateřskou a následně i základní školu nebo do mateřské školy z dětského domova dojíždějí. A i když těmto dětem chybí to nejzákladnější pro člověka a to rodina, tak v mnoha případech tyto děti se dobře integrují do školních tříd a nemají se vzdělávání větší problémy. Pro tyto děti má vzdělání určitou hodnotu.

Rodina je skupina osob, kde jsou členové spjati příbuzenskými vztahy. Je založena na svazku muže a ženy a na vztahu rodič – dítě. Rodina je první sociální skupina, kterou dítě má, v které žije a od které si přijímá vzorce chování. A to především vzorce chování od rodičů. Vzorce chování jsou velice důležité a určují, jak bude jedinec úspěšný ve svém životě či nikoliv. Vzorec chování je informace uložená v podvědomí, která nám říká jak se zachovat v určité situaci, lidem a činnosti. Předurčuje naše chování, následkem čehož pak vznikne konkrétní výsledek. Tyto vzorce především vznikají do sedmého roku života. Do podvědomí dítěte jsou ukládány informace o světě, lidech a zkušenosti o životě, situacích a lidech, jak je dítě cítí a jak jsou. Na základě těchto hodnocení si každý jedinec utvoří přesvědčení, zkušenosti o životě a o lidech a vznikají vzorce chování, které následně jedinec používá zcela automaticky ve svém životě.

Hlavní zdrojem pro utváření vzorců chování je rodina, prostředí, ve kterém člověk žije, vyhovatelé apod.

Díky tomu pak je zde obvyklý vzorec chování u romských rodin a následně pak začarovaný kruh.

Příklad: Romská rodina, kde otec má praktickou školu a matka má ukončenou základní školu. Dále ani jeden z rodičů nestudovali. Otec pobírá invalidní důchod, kvůli předešlému zaměstnání u technických služeb města. Matka je doma a pečuje o děti. Děti těchto rodičů viděli u svých rodičů, že vzdělání pro ně nikdy nehrálo roli. Rodiče nepovažují vzdělání za důležité a děti se s tímto názorem ztotožní a vystudují pouze povinnou školní docházku.

Proto je velice těžké, dojít jen k motivaci romských dětí ke vzdělání. Mnoho dětí ani neuvažuje o studiu po základní škole. Proto si autorka myslí, že nic se nezmění ze dne na den. Tato problematika je dlouhodobá záležitost a první se musí změnit rodiče dětí, aby děti měli ve svých rodičích vzor a děti se chtěly dál vzdělávat.

„Mateřské školy v současné době navštěvuje pouze malý podíl romských dětí – přibližně 40 % - a toto číslo se v průběhu času výrazně nemění.“ (Matějů, 2010, s. 124)

Podle Matějů (2010, s. 124) toto může být důsledek nízké motivace mateřských škol participovat se na řešení této problematiky, dále je to nízkou motivací romských rodičů zapisovat své děti do mateřských škol a to kvůli finančním nákladům na mateřskou školu a v neposlední řadě se zde objevuje problém přeplněnosti mateřských škol.

Podle Šotolové (2001, s. 32) je důležité, aby se zvýšil počet romských dětí, které by pravidelně navštěvovaly mateřskou školu a to nejlépe alespoň dva roky před započítáním povinné školní docházky. V mateřských školách by bylo možné vytvořit příznivou atmosféru pro romské děti následujícími opatřeními:

- neformální využití emocionálního působení romštiny jako mateřského jazyka dětí prostřednictvím dobrovolníků, či konverzačního minima romštiny ze strany učitele;
- vytváření základů českého jazyka;
- vytvoření podmínek k tomu, aby se romština využívala jako pomocný dialektový prostředek k lepšímu pochopení češtiny.

Přípravné třídy

Aby byl odstraněn handicap romských dětí pro vstup na základní školu vznikají přípravné třídy. A jelikož procento romských dětí, které navštěvují předškolní zařízení je minimální, tak se i tyto přípravné třídy snaží o odstranění nedostatků v sociální, jazykové, kulturní a i společenské oblasti.

Podle Šotolové (2010, s. 44) zůstává dominantním problémem ve vzdělání romských žáků jazyková příprava. Výuka v romském jazyce na našich školách není a ani romští rodiče toto nepožadují a na druhé straně české školství nemá dostatečně kvalifikované

učitele, kteří by ovládali romský jazyk. „Základním předpokladem k dosažení pozitivních výsledků ve výchově a vzdělávání romských dětí je dorozumění se a pochopení psychických zvláštností dítěte, které se na učitele dívá jako na ideální obraz člověka.“ (Šotolová, 2001, s. 44)

Jedno z řešení této problematiky je zřizování přípravných tříd. Děti se zde adaptují na nové prostředí a školní režim. Zaměřují se na osvojení českého jazyka, rozvíjí jazyk, kulturu a tradice Romů. Děti si v přípravných třídách hravou formou osvojují český jazyk a získávají dovednosti a základní návyky na školní režim. Opatření přípravných tříd:

- umožnit žákům zvládnout jazykový handicap, získat základní sociální dovednosti;
- zřizovat od prvních ročníků málopočetné vyrovnávací třídy;
- začlenit romské děti do zájmových kroužků;
- vytvářet multikulturní prostředí;
- zvýšit profesní připravenost pedagogů.

Romský pedagogický asistent

Jak říká Šotolová (2001, s. 48), ve školských zařízeních je možné zřídit funkci tzv. pedagogického asistenta. Pedagogický asistent musí splňovat následující:

- starší 18 let;
- minimální je základní vzdělání;
- trestní bezúhonnost;
- absolvování čtyřiceti naslechovéch hodin a absolvovat akreditovaný kurz pedagogického minima v délce deseti dní.

Náplň práce pedagogického asistenta je následující. Asistent pomáhá aklimatizovat se žákům na školní prostředí, spolupracuje s rodiči žáků (což je někdy velice obtížné), pomáhá pedagogům při výchovné činnosti a komunikaci se žáky. Dále asistent spolupracuje s romskou komunitou v místě školy.

Jak uvádí Matějů (2010, s. 125) funkce asistenta má vliv na školní úspěšnost dětí. Ve třídách bez asistenta přechází v původní třídě na školách 6,5 romských žáků z deseti, ve třídách, kde asistent pedagoga působí, je to v průměru 7,5.

3.4 VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY

Existují různé programy na pomoc pro romské děti, k umožnění následné integrace do škol.

Programy od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

- Program na podporu romských žáků středních škol – Finanční prostředky jsou určeny na podporu žáků, jež jsou občany ČR a jejichž rodinám způsobují náklady spojené se středním nebo vyšším odborným vzděláním značné potíže. O prostředky mohou žádat žáci školy pouze prostřednictvím právnické osoby zapsané ve školském rejstříku, která poskytuje střední vzdělání, střední vzdělání s výučním listem, střední vzdělání s maturitní zkouškou nebo vyšší odborné vzdělání a vyšší odborné vzdělání v konzervatoři.
- Rozvojový program Na podporu škol, které realizují inkluzivní vzdělávání a vzdělávání dětí a žáků se sociokulturním znevýhodněním – Finanční prostředky jsou určeny pro pedagogické pracovníky a asistenty pedagoga, kteří realizují inkluzivní vzdělávání a vzdělávání dětí a žáků se sociokulturním znevýhodněním, ve formě navýšení nenárokové složky platu.
- Program na podporu vzdělávání sociálně znevýhodněných dětí, žáků a studentů – Podpora školní úspěšnosti dětí se sociálním znevýhodněním v rámci hlavního vzdělávacího proudu.
- Program na podporu integrace romské komunity

Podpora vzdělávání romských dětí a mládeže – Projekt byl zrealizován za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Švýcarské ambasády a za partnerské spolupráce s Nadačním fondem Verda. Cíle projektu jsou zkvalitnění nabídky

volnočasových aktivit nízkoprahové klubovny, podpora vzdělávání romských dětí a mládeže, vytvoření cíleného programu pro předškolní děti.

Vzdělávací programy o.s. MIRET – Tyto vzdělávací programy jsou určeny pro talentované romské děti a mládež ze sociálně znevýhodněného prostředí. Mají možnost neformálního vzdělávání v rámci mimoškolních aktivit či mezinárodních letních táborů. (www.msmt.cz)

Základní škola

Jak uvádí Šotolová (2001, s. 32), od počátku školní docházky je potřeba:

- vytvářet příznivou atmosféru pro rozvoj romského dítěte a pěstování jeho pocitu lidské důstojnosti;
- k překonání jazykových problémů a rozdílů v připravenosti na vzdělání zřizovat přípravné třídy;
- projekt, kde je rozšířená hudební a pohybová výchova pro romské žáky;
- ve školních družinách uplatňovat zájmové činnosti pro romské žáky (hudba, tanec apod.);
- zařadit romštinu do studijního plánu jako nepovinného předmětu;
- do učebních osnov zavést výchovu zaměřenou na pochopení ostatních kultur a menšin.

Střední škola

Podle Šotolové (2001, s. 33) je v zájmu uplatnění romské mládeže zřizovat:

- výuku zaměřit na doplnění učiva a získání dovedností a poznatků pro vedení domácnosti, péče o děti a rodinu, základní občanskou orientaci apod.;
- žáci, kteří projeví zájem a schopnosti, umožnit vyučení nebo studium na střední škole.
- V odborných učilištích je důležité vytvářet následně podmínky pro vyučení romských žáků v daném oboru, zřizovat specifické učební obory (košíkářství, hrnčířství, oděvnictví apod.), uplatnit formu zaškolování na některé práce vhodné pro romské žáky. Dále je potřeba organizovat kurzy pro romské občany s uplatněním absolventů jako pomocných pracovníků. Umožnit romské mládeži

bez ukončeného základního vzdělání zařazení do kurzů pro získání základního vzdělání.

4 NEZAMĚSTNANOST ROMŮ

V předchozích kapitolách se autorka zabírala vzděláním Romů. Z předchozích kapitol je patrné, že vzdělávání pro Romy nemá významnou roli v jejich hodnotovém systému. A trend v České republice je takový, že nezaměstnanost u nás roste. Je málo příležitostí na pracovním trhu a zaměstnavatelé mají vysoké požadavky na své budoucí zaměstnance. Jeden z důležitých požadavků na potencionálního zaměstnance je dosažené vzdělání. Od dosaženého vzdělání se následně hodnotí i platové ohodnocení zaměstnance. Většina Romů však své vzdělání ukončí skončením povinné školní docházky. Hledat pak práci s mírou tohoto vzdělání, je pak obtížné a tito lidé radši volí možnost druhou. Být doma a pobírat sociální dávky od státu. Nezaměstnanost Romů je tudíž vysoká a stávají se pouze pasivními odběrateli dávek. Proto také česká společnost nahlíží na Romy jako na „nepřizpůsobivé“ a následně vzniká v naší společnosti rostoucí riziko sociálních konfliktů mezi Romy a běžnými občany České republiky.

Podle Davidové (2010, s. 169) je nezaměstnanost jev, který nabývá sociálního problému tehdy, když se jedná o dlouhodobou a masovou nezaměstnanost. Za dlouhodobou nezaměstnanost se považuje ta, která trvá více jak 6 měsíců. Riziko nezaměstnanosti ovlivňuje vzdělání, věk, pohlaví ale i příslušnost k určité sociální skupině. Jak uvádí Davidová (2010, s. 171) mezi hlavní důvody pro ukončení zaměstnání, kteří Romové uvádí, bylo především zrušení pracoviště, péče o postižené dítě, zdravotní problémy, odchod do důchodu, vězení nástup na mateřskou dovolenou apod.

„U více než poloviny nezaměstnaných Romů z ČR (22 respondentů; 57,9 %) I SR (25 respondentů; 58,1 %) převažuje dlouhodobá nezaměstnanost (6 a více měsíců). Dále se nejčastěji vyskytla kategorie respondentů, kteří „nikdy nepracovali“ (představují necelou třetinu nezaměstnaných – 10 respondentů; 26,3 % Romů z ČR; 14 respondentů; 32,6 % Romů ze SR).“ (Davidová, 2010, s. 171)

Téměř všichni nezaměstnaní Romové jsou registrovaní na úřadu práce a to hlavní kvůli podpoře. Mezi nejčastější způsoby, jak si Romové shánějí práci, patří – ptají se po známých, po podnicích, hledají si práci přes agenturu nebo pomocí inzerátů.

4.1 NEZAMĚSTNANOST A VLIV NA RODINU

Jak uvádí autorka bakalářské práce, nezaměstnanost má vliv nejen na samotného jedince, ale odráží se i v rodině. Nejčastější dopad tento fakt má na finanční situaci v rodině. V některých případech se musí rodina uchýlit i ke krádežím a k trestné činnosti a to opět vytváří negativní pohled na romské občany z pohledu majoritní společnosti.

Podle Davidové (2010, s. 178) Romové vypovídají, že mají v rodině více nezaměstnaných než zaměstnaných. To představuje riziko, že budou Romové přesunuti do sociálně vyloučených lokalit a i ve vztahu k hledání dalšího zaměstnání. Dále nelze uvést, že by nezaměstnanost měnila vztahy v romské rodině a není možné říci že nezaměstnanost by měnila vztahy mezi sousedy.

Jak uvádí Šimíková (2004, s. 45) významným faktorem ovlivňující postavení Romů na trhu práce je nízká úroveň vzdělání. Kvalifikační struktura Romů je velmi vzdálená požadavkům trhu práce. Nalézt dobré zaměstnání se odvíjí i od sociálního prostředí, ale i vazby na sociální sítě tzv. známosti. Jako jedna z příčin nízké kompetence pro práci je v naučené závislosti Romů z předchozího režimu. V dnešní demokratické společnosti se předpokládá vlastní iniciativa v hledání nového pracovního místa a tato iniciativa bývá u Romů často nepochopena. Opakovaně proto Romové očekávají pomoc od státu.

Důsledky nezaměstnanosti

„Dlouhodobě nezaměstnaný a marginalizovaný jedinec nese vedle dopadů materiálních (chudoba) a sociálních (např. narušené sociální vztahy s okolím) i dopady psychického rázu (snížená sebeúcta a sebevědomí). Komplex těchto znevýhodnění má pak konsekvence pro další fungování na trhu práce.“ (Šimíková, 2004, s. 51)

Nejzávažnější důsledek nezaměstnanosti je nedostatek finančních prostředků a tato situace vede k chudobě. Nedostatek financí může mít další následek a to kruh zadluženosti. Lidé si mohou půjčovat od bankovních institucí, od nebankovních institucí a i do známých. A když nemají práci, nemohou následně své závazky plnit a včas splácet své dluhy. To vede k dalšímu shánění finančních prostředků. Tento bludný kruh je pak sebezničující pro celou rodinu. Tyto rodiny pak mohou přijít i o své bydlení.

II PRAKTICKÁ ČÁST

5 ROZVRŽENÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

5.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO CÍLE

Výzkumný cíl, který si autorka položila v teoretické části bakalářské práce, je zjištění od romských občanů, jaká je jejich úroveň vzdělanosti, zda rodina podporuje své členy ve vzdělávání a zda je rozdíl v tom, v jaké rodině romské dítě vyrůstá. Tyto cíle se autorka pokusí zjistit pomocí dotazníkového šetření a kazuistik.

Hypotézy

K zjištění výzkumného cíle byly provedeny tyto hypotézy:

1. Úroveň vzdělanosti romského etnika bude nízká, muži budou vzdělanější než ženy.
2. Autorka předpokládá, že podpora rodiny při vzdělávání není vysoká a rodina neočekává, že děti budou dále studovat a vzdělávat se.
3. Autorka předpokládá, že se většina Romů s diskriminací na škole setkala a ve větším případě ženy než muži.
4. Autorka předpokládá, že Romové nemají stálý příjem a tudíž i stálé pracovní místo. A Romové, kteří ho mají, tak ve většině případů budou mít stálý pracovní příjem muži než ženy.
5. Autorka předpokládá, že většina respondentů neuvažuje o zvýšení svého dosavadního vzdělání a pokud ano, tak více o zvyšování vzdělání budou uvažovat muži než ženy.

5.2 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Praktická část je založena na dvou výzkumných metodách. První metoda je dotazníkové šetření a jako druhou metodu použila autorka bakalářské práce kazuistiku.

Pomocí dotazníku se autorka snaží zjistit názory na vzdělávání samotných Romů a v kazuistikách se autorka zaměřuje na dva případy Romů, u kterých je rozdílný přístup ke vzdělání. Autorka zvolila dotazníkové šetření, které patří do kvantitativního výzkumu. Pomocí dotazníků se zjišťují informace v populaci nebo i v menší skupině

osob. Na jejich základě dochází k vyhodnocování určitých skutečností, názorů, preferencí, postojů. Dotazníky mohou být písemné nebo například i v online podobě. Autorka zvolila písemnou podobu dotazníku.

Pro účely bakalářské práce byl sestaven následující dotazník:

Dotazník

Jmenuji se Jiřina Bilecová, jsem studentkou Univerzity Jana Amose Komenského v Praze. A ráda bych Vás požádala, o pomoc vyplněním tohoto dotazníku, který jsem vypracovala a výsledky použiji do své bakalářské práce na téma Problematika vzdělávání Romů v ČR. Dotazník je anonymní a je pro věkovou skupinu od 21 let. Děkuji za spolupráci.

- odpověď zakroužkujte

Pohlaví: žena / muž

Věk: _____

1. Jaké je Vaše nejvyšší ukončené vzdělání:

- A, Základní
- B, SOU (bez maturity, výuční obor)
- C, SŠ (s maturitou)
- D, VOŠ
- E. Vysokoškolské

2. Navštěvoval/a jste předškolní zařízení? (mateřskou školu)

- A, Ano
- B, Ne

3. Očekávala od Vás rodina další studium po ukončení základní školy?

- A, Ano
- B, Ne
- C, Rodina toto rozhodnutí nechávala na mně

4. Setkal/a jste se někdy s diskriminací ve škole? (například od spolužáků, pedagogů apod..)

A, Ano

B, Ne

C, Mě osobně se to nestalo, ale znám takové případy

5. Myslíte si, že sociální situace Romů, souvisí s mírou vzdělanosti Romů?

A, Ano

B, Ne

C, Nevím

6. Myslíte si, že kdyby existovaly třídy pouze s romskými žáky a dalšími možnostmi vzdělávání, že by se chtělo vzdělávat více Romů?

A, Ano

B, Ne

7. Máte v rodině nebo v okruhu známých někoho kdo ukončil vysokou školu, či na ní studuje?

A, Ano

B, Ne

8. Máte stálý příjem – stálé pracovní místo?

A, Ano

B, Ne

9. Měl/a jste někdy problém při žádání o zaměstnání s mírou Vašeho vzdělání? (například Vaše vzdělání nedostačovalo na určitou pracovní pozici apod)

A, Ano

B, Ne

10. Přemýšlel/a jste někdy o zvýšení Vašeho vzdělání? (například dodělání maturity, rekvalifikační kurzy...)

A, Ano

B, Ne

11. Myslíte si, že na pracovním trhu v ČR se k Romům přistupuje stejně jako k Čechům? (například při výběrovém řízení na určitou pozici ve firmě apod...)

A, Ano

B, Ne

12. Slyšel/a jste o vzdělávacích programech, které jsou určené pro Romy? Pokud ano, prosím napište který.

A, Ne

B, Ano _____

13. Myslíte si, že jste diskriminováni v přístupu ke vzdělání?

A, Ano

B, Ne

C, Nevím

Další metodu, kterou autorka použila ve své empirické části je případová studie.

Případová studie je popis a výklad konkrétních případů. Případové studie se nejčastěji využívají v sociální práci, psychologii, psychiatrii, právu nebo například i v etice.

.

Výzkumný vzorek

Autorka dotazník položila 60 romským občanům ve věkovém rozmezí od 18 let do 55 let. Z toho bylo 30 mužů a 30 žen. Autorka chtěla dotazník položit v charitativní organizaci pro lidi bez přístřeší v Berouně, avšak se zde setkala s neochotou romských občanů vyplnit dotazník, který jim chtěla položit.

Organizace a průběh výzkumu

Po prostudování odborné literatury autorka přistoupila k vypracování dotazníkového šetření. Dotazník autorka předložila romským občanům, které potkala a kteří byli ochotni dotazník vyplnit. Ochota občanů vyplnit dotazník byla malá, tudíž vyplnění všech šedesáti dotazníků trvalo zhruba jeden týden. Autorka se setkala i s negativními reakcemi od romských občanů, a když už byli ochotni dotazník vyplnit, většinou požadovali nějakou odměnu za vyplnění dotazníku.

V samotném dotazníku se autorka ptala na třináct jednoduchých otázek, na které byla většinou odpověď ano/ne, aby byl dotazník pro respondenty stručný a výstižný.

5.3 ROZBOR VÝZKUMNÉHO MATERIÁLU A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

V této podkapitole autorka provedla rozbor jednotlivých otázek a vypracovala grafické znázornění odpovědí respondentů na otázky uvedené v dotazníkovém šetření. Po každé otázce následuje rozbor výsledků z odpovědí respondentů.

1. Jaké je Vaše nejvyšší ukončené vzdělání

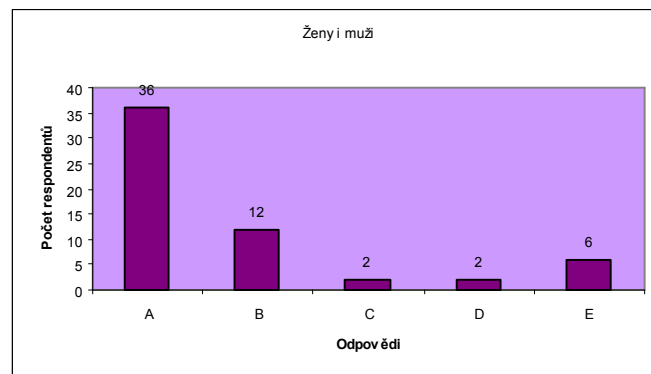
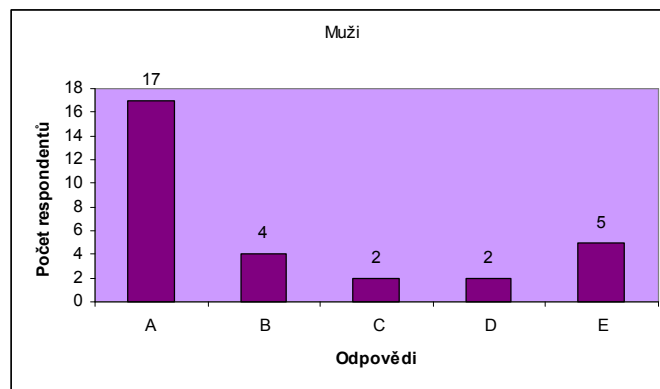
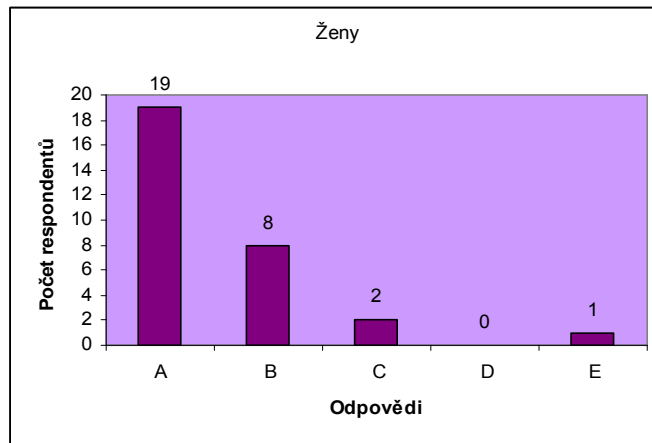
A, Základní

B, SOU (bez maturity, výuční obor)

C, SŠ (s maturitou)

D, VOŠ

E. Vysokoškolské

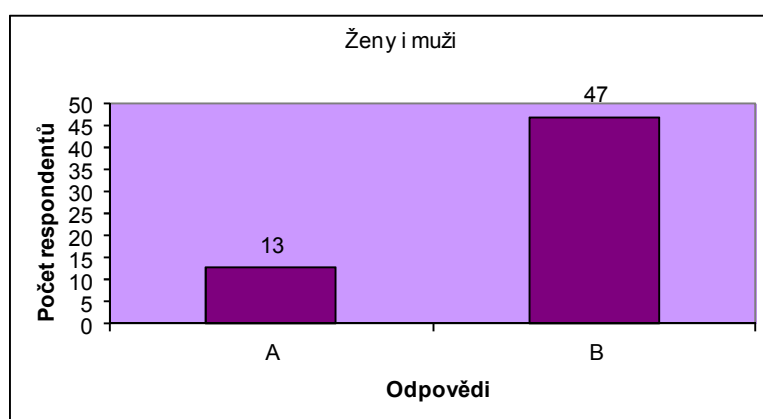
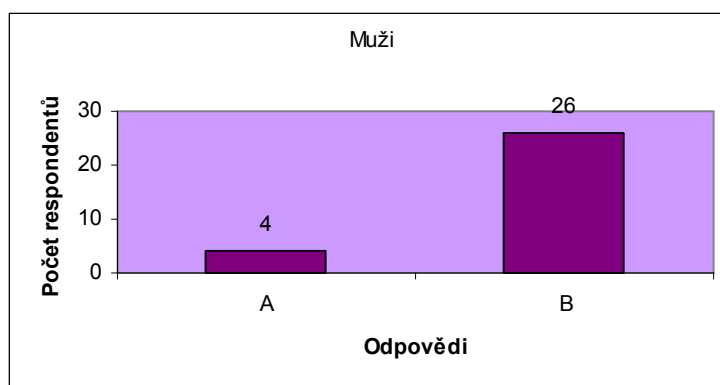

Vyhodnocení: Nejvyšší dosažené vzdělání romských respondentů je vzdělání základní. Muži mají vyšší dosažené vzdělání než ženy. Překvapivé je, že pět mužů má dokonce vysokoškolské vzdělání.

2. Navštěvoval/a jste předškolní zařízení? (mateřskou školu)

A, Ano

B, Ne

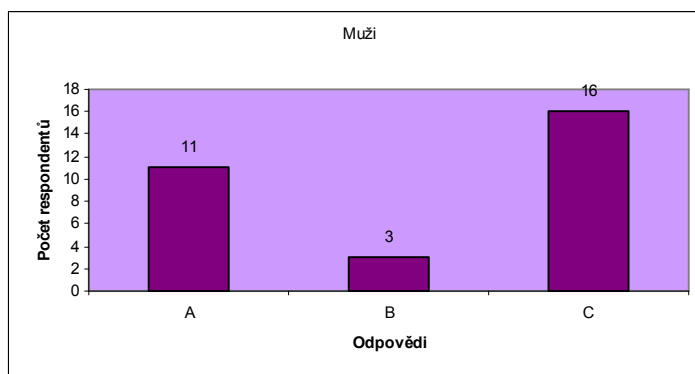
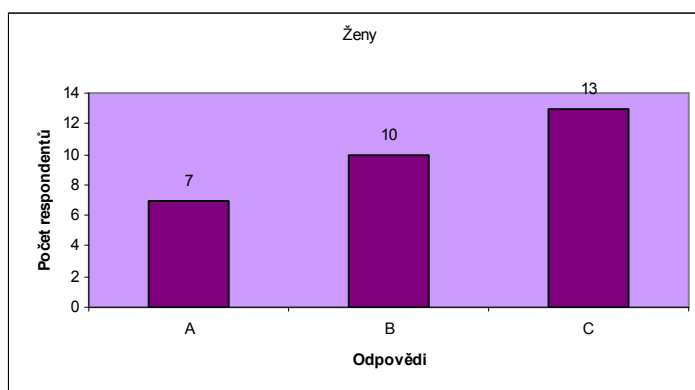
Vyhodnocení: Na této otázce a následném výsledku je vidět alarmující stav absence předškolní výchovy romských občanů. Absence předškolní výchovy znamená, že romské děti postrádají následně v dalším vzdělávání znalost vyučovaného jazyka a určitě jim zásadně chybí navazování prvních kontaktů s ostatními dětmi a ne jen s lidmi s úzkého okolí. Tyto skutečnosti následně brání integrovat se romským dětem do třídy s dětmi, kteří absolvovaly předškolní výchovu a mají vytvořené i první sociální kontakty s ostatními dětmi.

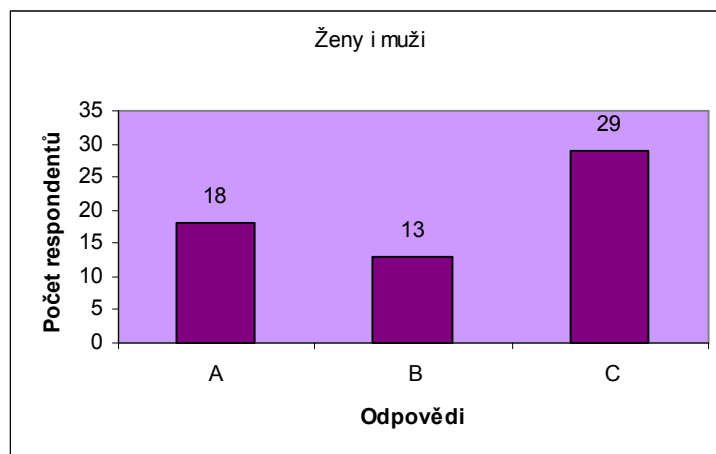
3. Očekávala od Vás rodina další studium po ukončení základní školy?

A, Ano

B, Ne

C, Rodina toto rozhodnutí nechávala na mně

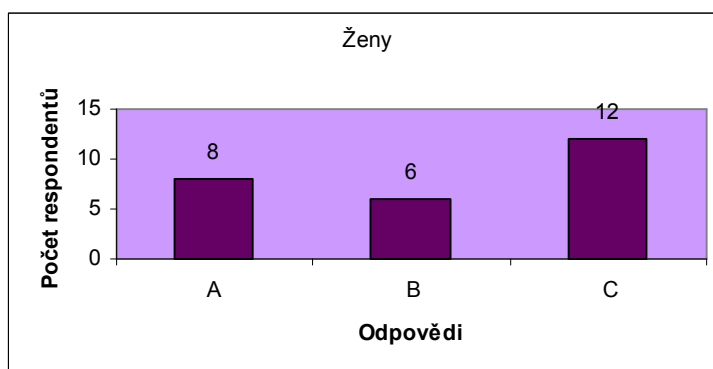
Vyhodnocení: Většina dotázaných odpověděla, že rozhodnutí o dalším studiu bylo na nich samotných. Překvapivé je, že u deseti žen z třiceti rodina neočekávala další studium, na rozdíl od mužů, kteří v dotazníku odpověděli pouze tři, od kterých rodina neočekávala další studium.

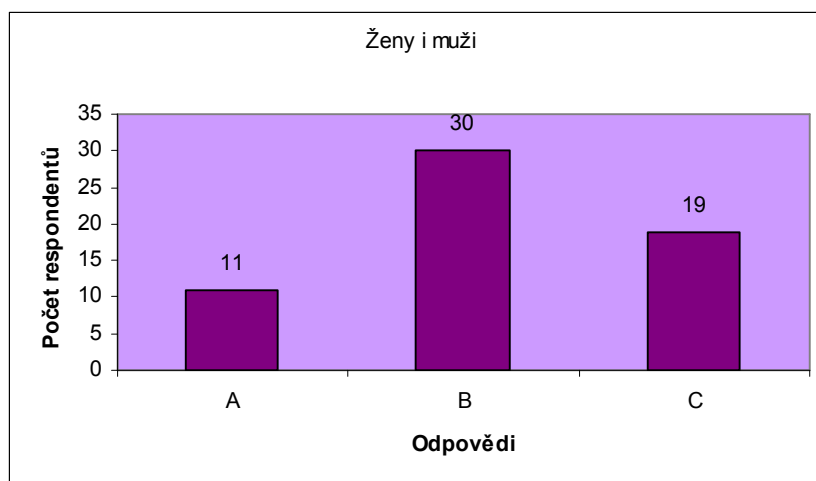
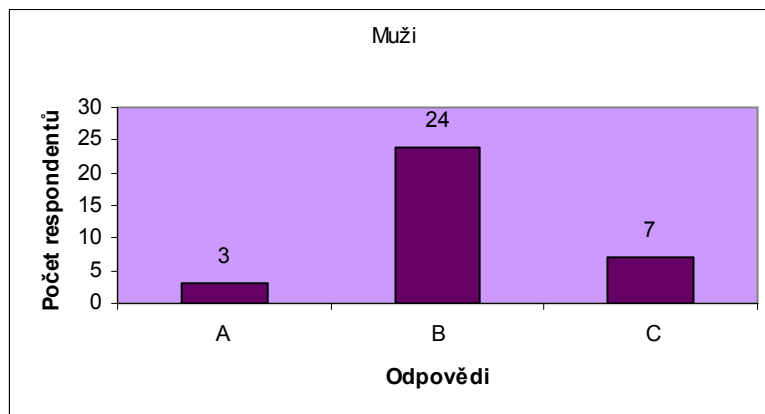
4. Setkal/a jste se někdy s diskriminací ve škole? (například od spolužáků, pedagogů apod..)

A, Ano

B, Ne

C, Mě osobně se to nestalo, ale znám takové případy

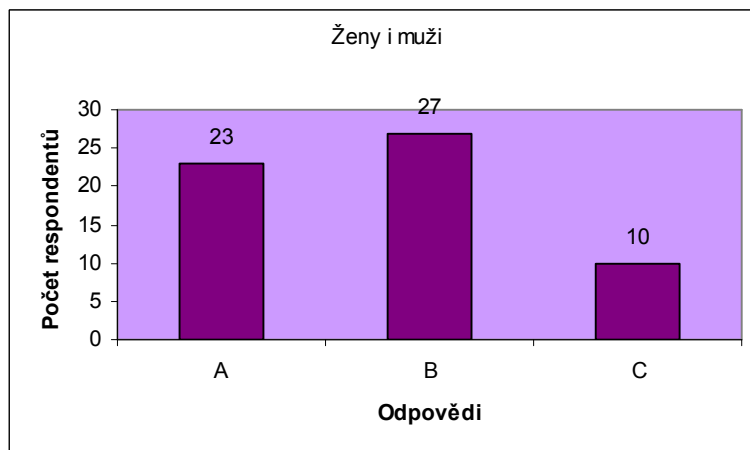
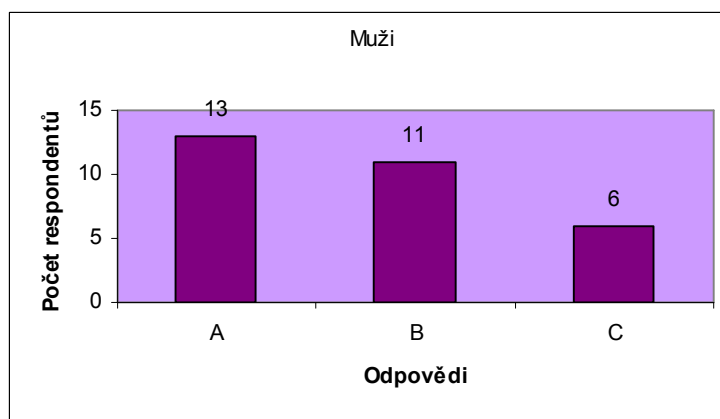
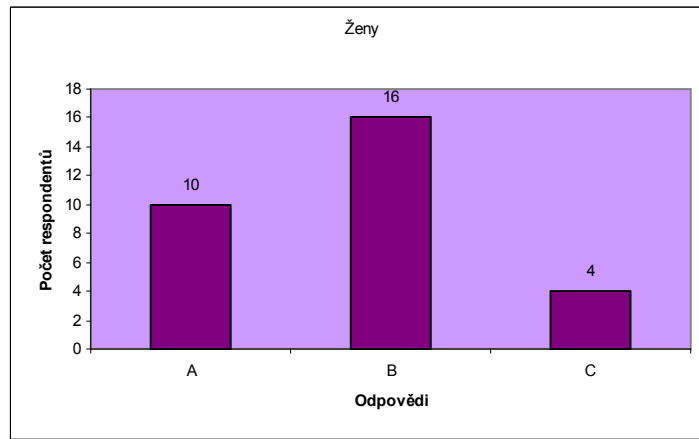
Vyhodnocení: Většina odpovědí byla, že se s diskriminací na škole nasetkali a to jak u žen, tak u mužů. V porovnání žen a mužů se s diskriminací více setkaly ženy než muži. Tento jev může být zapříčiněn tím, že ženy jsou slabší než muži a ti co diskriminují či šikanují, si ve většině případů vybírají slabší jedince.

5. Myslíte si, že sociální situace Romů, souvisí s mírou vzdělanosti Romů?

A, Ano

B, Ne

C, Nevím

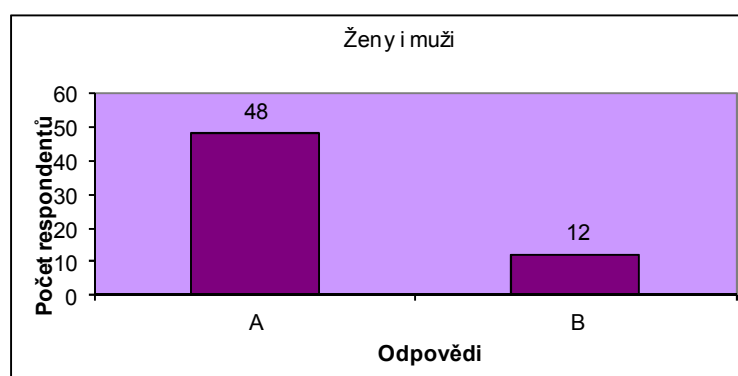
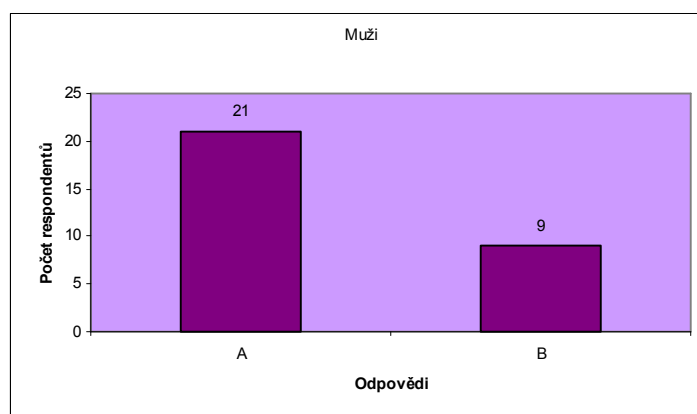
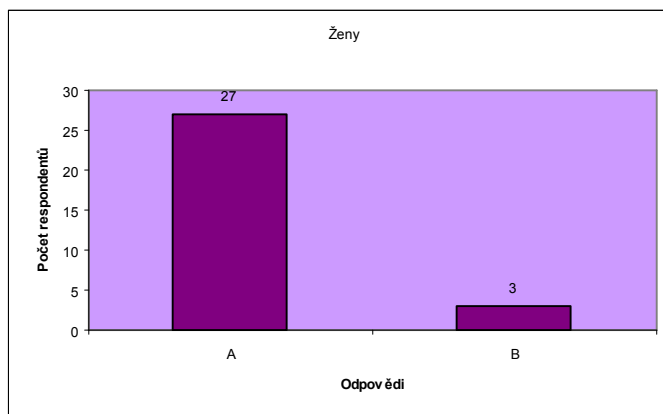

Vyhodnocení: Velké procento dotázaných si myslí, že sociální situace souvisí se vzdělaností Romů.

6. Myslíte si, že kdyby existovaly třídy pouze s romskými žáky a dalšími možnostmi vzdělávání, že by se chtělo vzdělávat více Romů?

A, Ano

B, Ne

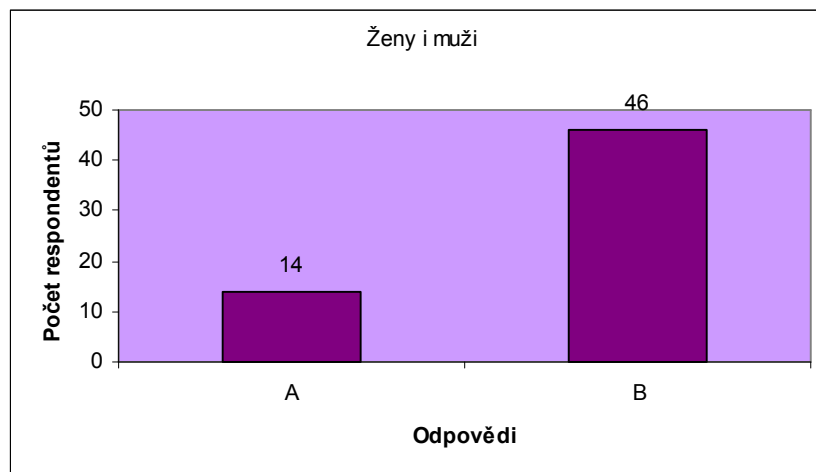
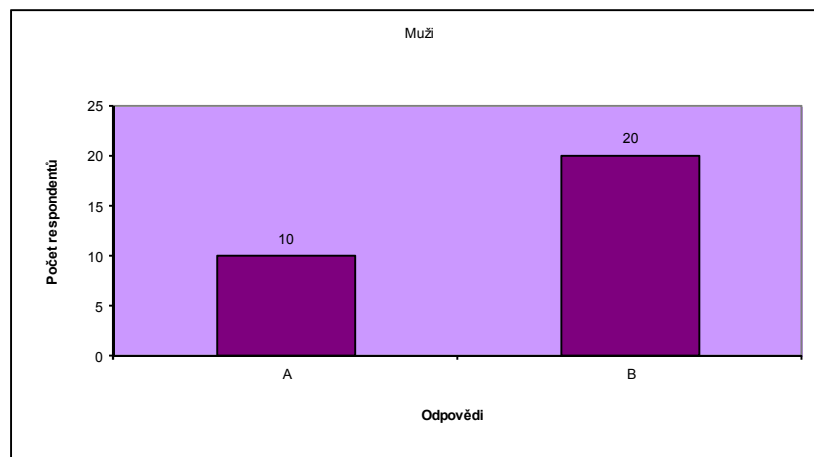
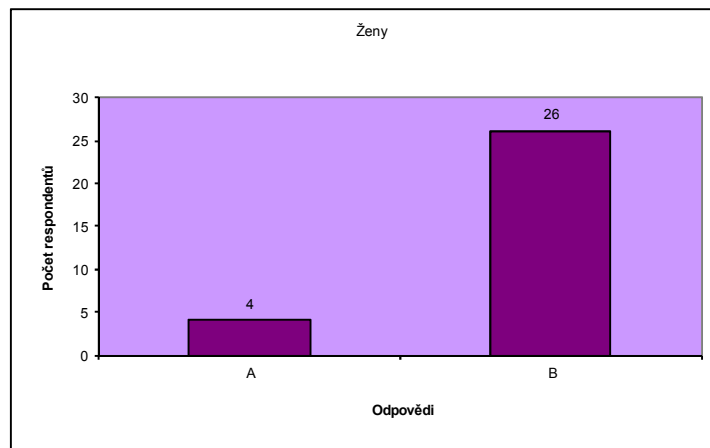

Vyhodnocení: Většina respondentů se domnívá, že kdyby existovaly třídy pouze s romskými žáky, tak by se chtělo vzdělávat více Romů. Velice podobně odpovídali muži i ženy. Na odpovědích respondentů je vidět, že by se Romové cítili lépe mezi Romy. Otázkou tedy je, zda se Romové opravdu chtějí integrovat do naší společnosti.

7. Máte v rodině nebo v okruhu známých někoho kdo ukončil vysokou školu, či na ní studuje?

A, Ano

B, Ne

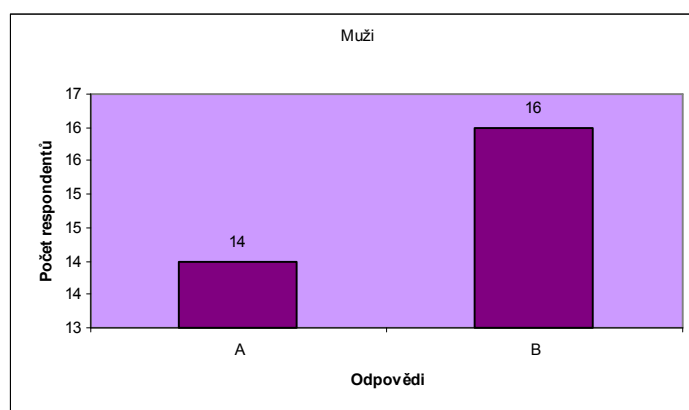
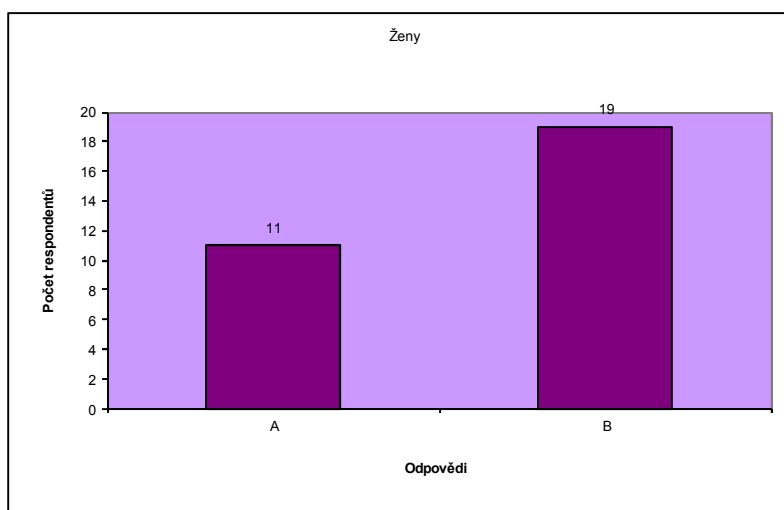

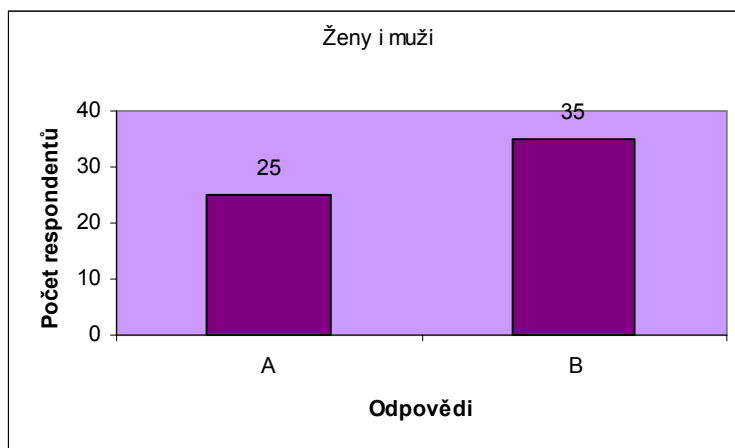
Vyhodnocení: Velké procento Romů nemá ve svém okruhu známých či v rodině nikoho, kdo studuje nebo ukončil vysokou školu. Autorka předpokládá, že tento trend se ani v nejbližší době nezlepší. V tomto případě je potřebná náprava společnosti jako celku a ne jednotlivých Romů. Řešení problému nízké vzdělanosti Romů, vidí autorka ve zlepšení vzdělávacího systému a vzdělávacích programů pro romské studenty.

8. Máte stálý příjem – stálé pracovní místo?

A, Ano

B, Ne

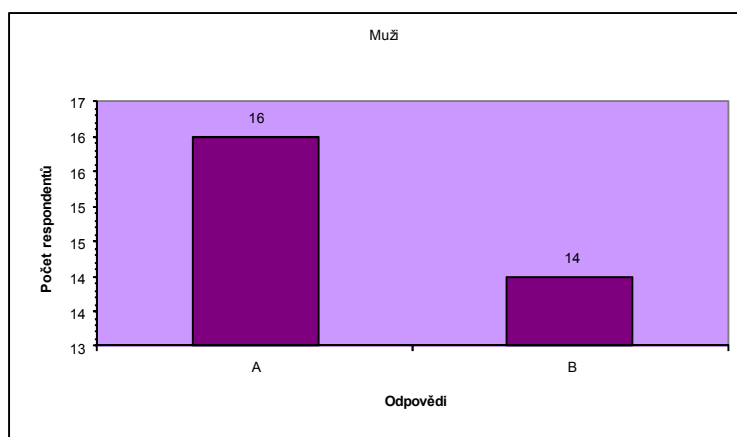
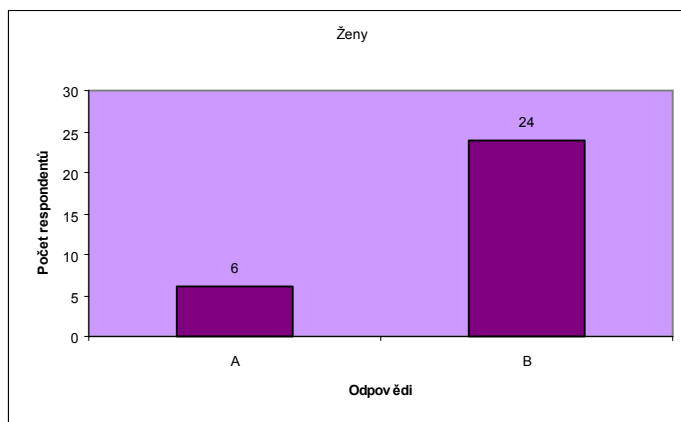
Vyhodnocení: Většina respondentů nemá stálý měsíční příjem. A jsou na tom podobně muži, tak i ženy. Z toho vyplývá, že zbytek respondentů s největší pravděpodobností žijí z podpory od státu. V tomto případě ze šedesáti respondentů je 35 bez stálého měsíčního příjmu a jsou závislí na dávkách od státu, což je alarmující skutečnost.

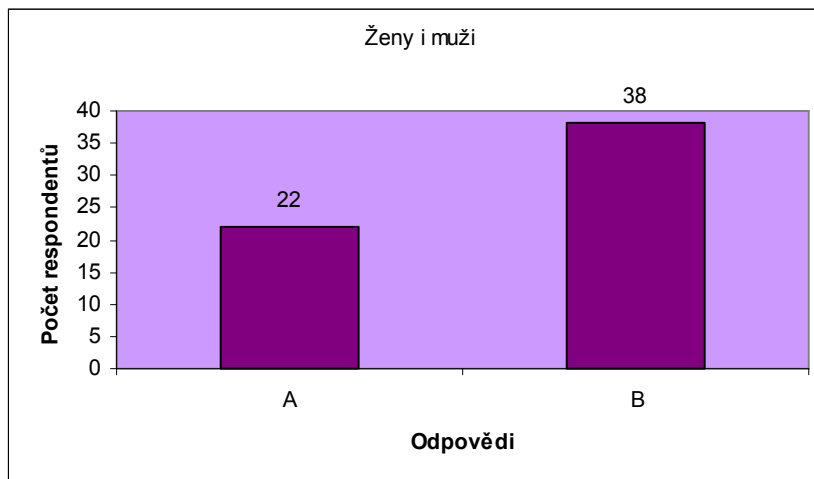
9. Měl/a jste někdy problém při žádaní o zaměstnání s mírou Vašeho vzdělání?

(například Vaše vzdělání nedostačovalo na určitou pracovní pozici apod)

A, Ano

B, Ne

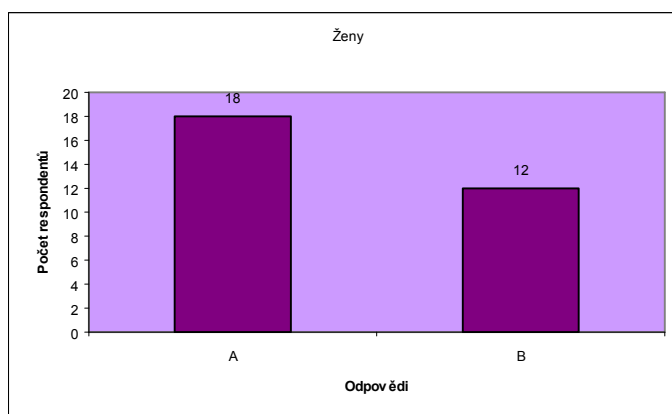

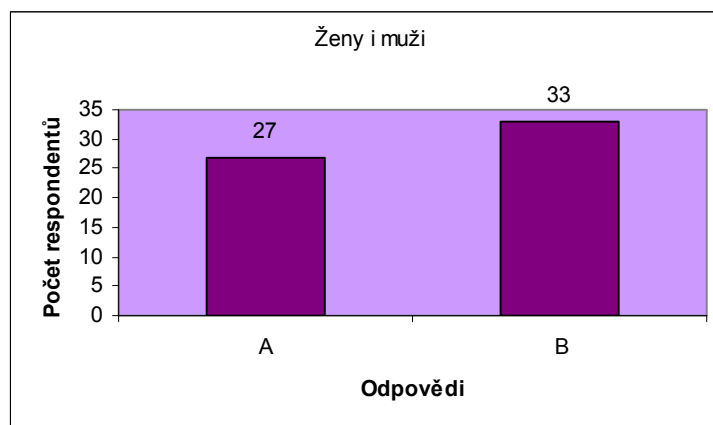
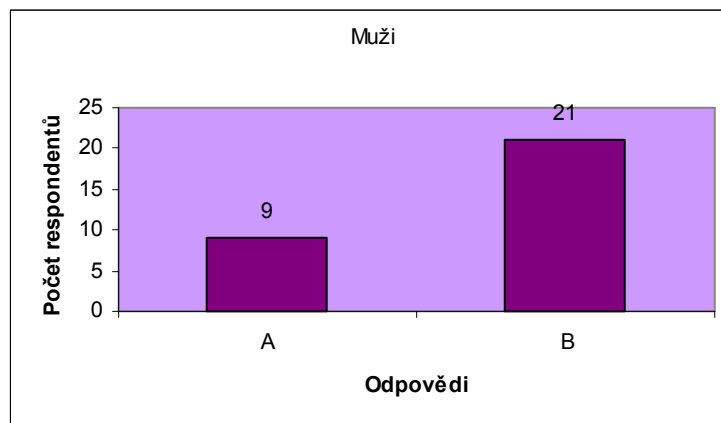
Vyhodnocení: Většina respondentů neměla problém při žádání o zaměstnání podle svého dosaženého vzdělání. Zajímavé však je, že muži a ženy se v odpovědích výrazně liší. Ženy při žádání o zaměstnání problém nemají, ale muži oproti ženám mají s tímto větší problém. Autorka se domnívá, že to může být zapříčiněno tím, o jakou pozici se ucházejí.

10. Přemýšlel/a jste někdy o zvýšení Vašeho vzdělání? (například dodělání maturity, rekvalifikační kurzy...)

A, Ano

B, Ne

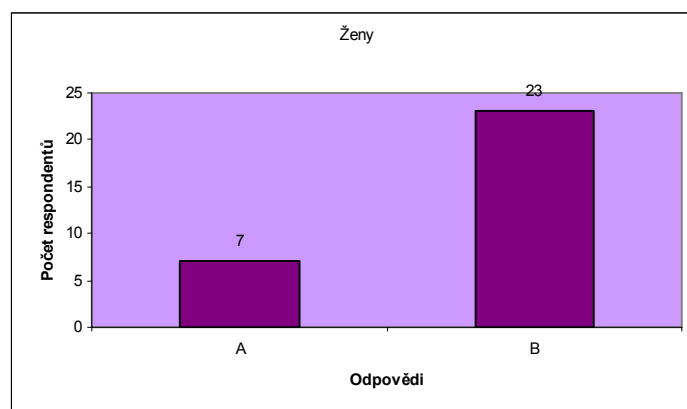

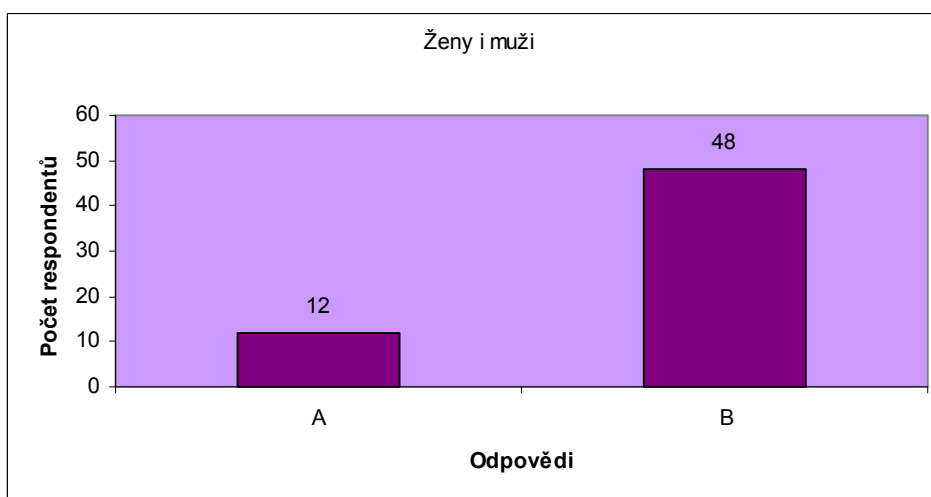
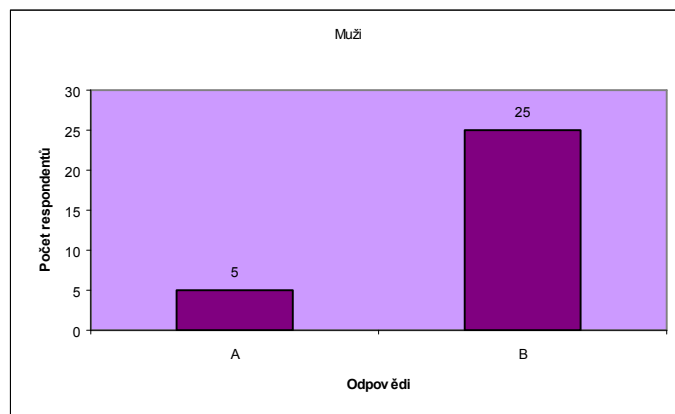
Vyhodnocení: 33 respondentů odpovědělo, že nepřemýšleli o zvýšení jejich dosavadní kvalifikace. Avšak v této otázce je rozdíl mezi ženami a muži. Ženy častěji odpověděly, že přemýšlely o zvýšení jejich kvalifikace než muži.

11. Myslíte si, že na pracovním trhu v ČR se k Romům přistupuje stejně jako k Čechům? (například při výběrovém řízení na určitou pozici ve firmě apod...)

A, Ano

B, Ne

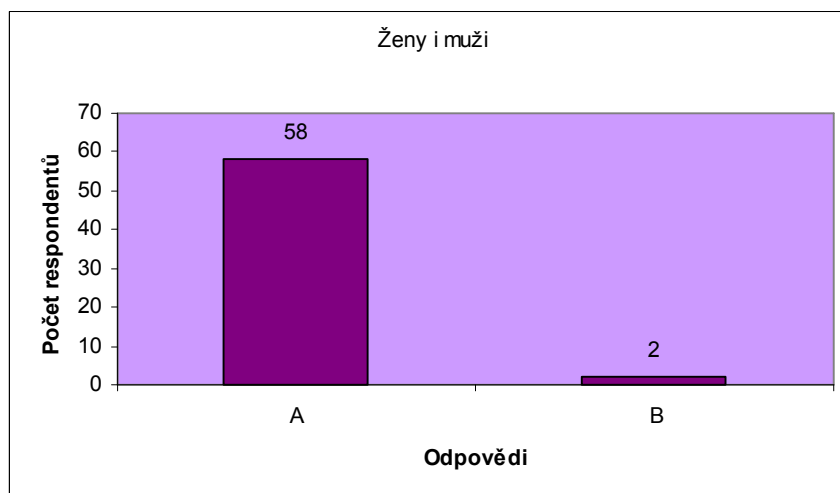
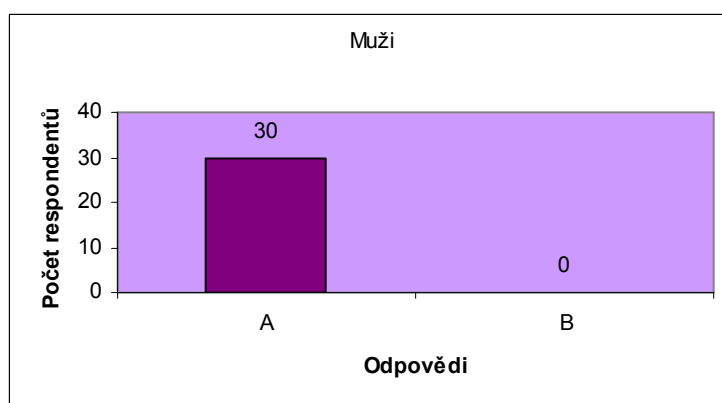
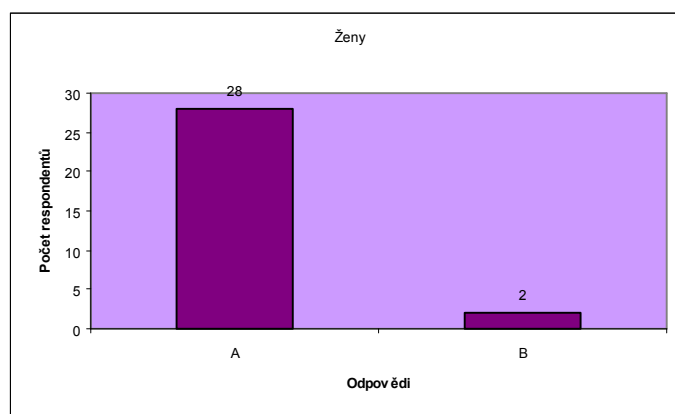

Vyhodnocení: Jak autorka předpokládala, většina respondentů odpověděla, že v České republice podle nich není stejný přístup k Romům a k Čechům na pracovním trhu. Z toho vyplývá, že si Romové přijdou jako diskriminovaní na trhu práce v ČR. Tato situace by podle autorky dosáhla zlepšení pouze v případě většího vzdělání romské populace u nás.

12. Slyšel/a jste o vzdělávacích programech, které jsou určeny pro Romy? Pokud ano, prosím napište který

A, Ne

B, Ano _____

Vyhodnocení: Velké procento dotázaných o vzdělávacích programech pro Romy neslyšeli. Dvě ženy, které odpověděly, že o nich slyšely a následně měly uvést o kterých, tak jejich odpověď byla v jednom případě, o programu od ministerstva školství,

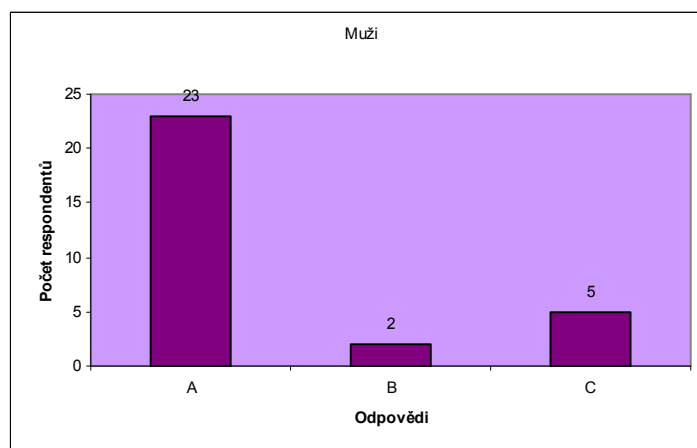
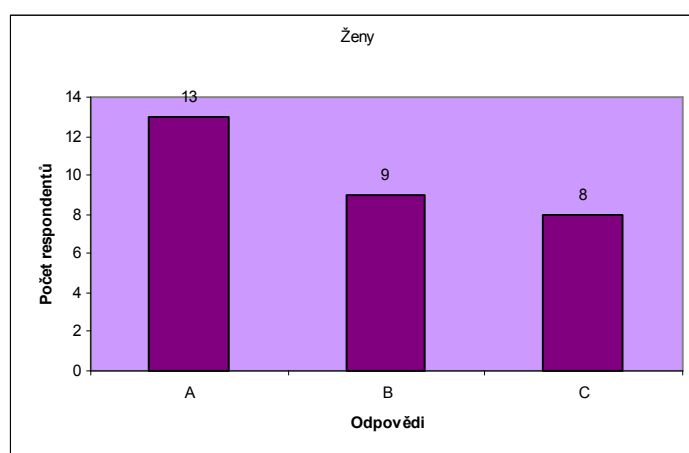
ale název neuvedla. V druhém případě paní odpověděla, že v nízkoprahovém zařízení v Kralupech nad Vltavou jsou vzdělávací programy pro romské děti.

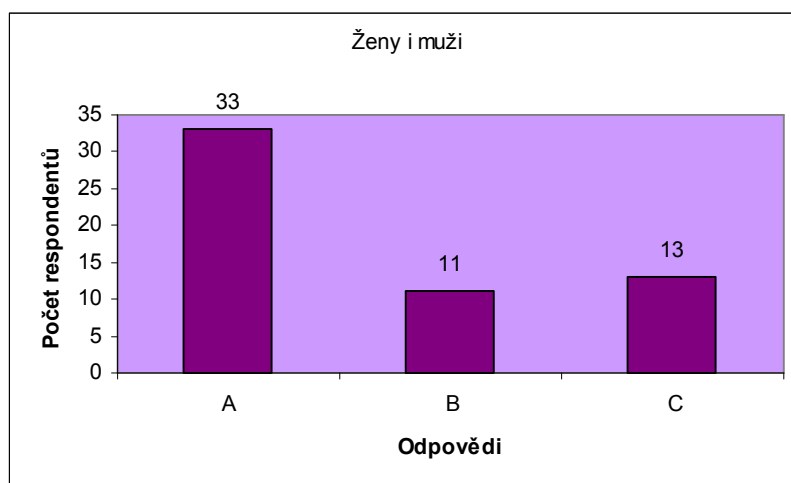
13. Myslíte si, že jste diskriminováni v přístupu ke vzdělání?

A, Ano

B, Ne

C, Nevím

Vyhodnocení: Jak ženy, tak muži si myslí, že jsou u nás diskriminováni v přístupu ke vzdělání.

6 KAZUISTIKY

Jako doplnění empirického výzkumu použila autorka dále metodu kauistiky.

V kazuistikách se jedná o dvě ženy, které mají jiné rodinné zázemí a měli odlišný styl výchovy. Kazuistiky pojednávají o rozdílném přístupu ke vzdělání Romů. Jako hlavní rozdíl v přístupu ke vzdělání zde autorka vidí rodinné zázemí a přístup rodiny ke vzdělání. V kazuistice jsou změněna jména.

6.1 MICHAELA

Michaela je Romka a je jí 24 let. Od tří let je umístěna v dětském domově, kam byla umístěna i se svými sourozenci. Michaela nebyla právně volná, tudíž zde nemohlo proběhnout osvojení. V dětském domově nikdy neměla problémy. Vždy pomáhala s ostatními dětmi v ústavu. Nikdy neměla potíže při navazování sociálních kontaktů mimo domov.

Mateřskou školu navštěvovala od čtyř let ve městě, kde je dětský domov. Základní školu navštěvovala v téže městě. Na základní škole neměla problémy s docházkou, prospívala s vyznamenáním. Během základní školy navštěvovala zájmové kroužky – přírodovědný a volejbalový kroužek.

Střední školu zvolila s oborem se zaměřením na sociální práci. Kterou dokončila s maturitním vysvědčením.

Dále se rozhodla jít na vyšší odbornou školu a dále se vzdělávat v oboru sociální práce. Absolutorium dokončila s vyznamenáním.

Dnes má Michaela práci jako sociální pracovnice. Pracuje s romskými obyvateli ve vyloučených lokalitách, kam dojíždí jako terénní pracovnice. Romští občané mají k Michaela úplně odlišný přístup než k jiným sociálním pracovnícím. Jelikož je Michaela Romka, je brána od Romů úplně jinak než její ostatní kolegyně. Svěřují se s jí s problémy, a pokud žádají o radu, tak jediné od Michaely.

Ona sama se za své romské kořeny nestydí. Nikdy nepocítila diskriminaci ze strany úřadů nebo od zaměstnavatele či kolegyně z práce. Na základní škole se setkala

s šikanou, kvůli svému původu, kterou však hned nahlásila řediteli školy. Od té doby se s šikanou nesečkala. Její blízcí a přátelé jí jako Romku nevnímají. Berou jí jako „sobě rovného“, .

6.2 JANA

Jana je Romka a je jí 25 let. Jana je z velice rozšířené rodiny. Vyrůstala v úplné rodině. S otcem, matkou a pěti sourozenci. Jelikož bydleli ve vyloučené lokalitě na kraji města, měli vždy plný byt svých příbuzných a známých.

Jana nenavštěvovala žádné předškolní zařízení. Vychovávali ji doma rodiče s dalšími sourozenci. Janiny rodiče nepracovali, proto jejich děti nenavštěvovali předškolní zařízení.

Jana v šesti letech nastoupila na základní školu. Měla zde velké problémy už na prvním stupni a to především s českým jazykem. Nadaná byla v hudební a výtvarné výchovy. Na druhém stupni se její problémy stupňovaly. Měla problémy s většinou vyučovaných předmětů. Šestou třídu musela opakovat. Jana se nepřipravovala na hodiny, neplnila své školní povinnosti a při možnostech opravit si známku, nepřišla do školy vůbec nebo přišla nepřipravená. Měla problémy s učiteli i s ostatními žáky. Ve školní třídě seděla sama bez přátel. Sociální kontakty navazovala pouze mimo školní zařízení. Na spolužáky byla hrubá, někdy až agresivní. Pomoc od učitelů, například formou doučování odmítala.

Brzy po dokončení základního vzdělání otěhotněla. Dnes má tři děti a stále žije s rodiči v jednom bytě. Jana nepracuje a peníze získává pouze ze státních podpor a příspěvků na děti.

Všichni Janiny sourozenci mají rovněž pouze základní vzdělání. Nikdo z jejích sourozenců nenavštěvoval ani učiliště. Jediný Janin bratr pracuje, ostatní jsou se svými dětmi doma.

6.3 SROVNÁNÍ Z KAZUISTIK

	Nejvyšší dosažené vzdělání	Vztah s rodinou	Práce	Zájem o sebevzdělávání	Zkušenost s diskriminací, šikanou
Michaela	Voš	Udržuje kontakt pouze se svými sourozenci	Má stabilní zaměstnání	Neustále se sebevzdělává v rámci své práce. Školení, kurzy	Setkala se s šikanou na základní škole
Jana	Základní vzdělání	Stále žije s rodiči. Už má vlastní děti	Je bez práce. Žije z podpor státu	Po ukončení ZŠ žádná vzdělávací aktivita	Jana je podle sebe diskriminována na úřadech (na úřadu práce a sociální správě)

Z těchto kazuistik je patrné, že ve vzdělání hraje důležitou roli rodina. Michaela sice vyrůstala v dětském domově, ale měla zde jako vzor pracovnice, které mají vysokou školu a apelovaly na Michaelu, aby studovala. Michaela se dostala i do kolektivu na škole, kde její přítelkyně chtěly dále studovat a vzdělávat se.

Naopak Jana u svých rodičů, kteří mají jako ona pouze základní vzdělání, viděla, že škola a vzdělání nemá takový význam. Nikdo z její rodiny ji ve vzdělání nějakým způsobem neaktivizoval, nedělal jí představu o tom, co vzdělání v dnešní době znamená a jak je pro člověka vzdělání důležité. Proto ani Jana nemá moc možností uplatnit se s tak nízkým vzděláním na trhu práce.

ZÁVĚR

Bakalářská práce na téma Problematika vzdělávání Romů v ČR si kladla za cíl seznámit se s problematikou vzdělávání Romů v České republice a s tím spojené sociální vyloučení Romů ze společnosti a následné pokusy o integraci Romů do české společnosti. A v neposlední řadě seznámení se s mírou vzdělanosti Romů v České republice, vliv rodiny na vzdělání jedince a vzděláním jako předpokladem pro uplatnění na trhu práce.

Autorka bakalářské práce se pokusila tyto skutečnosti popsat ve své teoretické části. Jak bylo v bakalářské práci uvedeno, je velice problematické integrovat Romy do naší společnosti. Příčiny neúspěšné integrace začínají už tím, že romské děti ve velké míře nenavštěvují předškolní zařízení, kde by se mohli integrovat mezi žáky z majoritní společnosti, osvojit si český jazyk, naučit se režimu a přijímat autoritu v podobě učitele.

Dále autorka objasnila míru vzdělanosti Romů v České republice. Míra vzdělanosti Romů je nízká. Minimum Romů studuje na středních školách a ještě menší počet Romů se vzdělává na vysokých školách. Při hledání pracovního místa jsou pak bezradní a raději Romové ani stálé pracovní místo nemají. Tento fakt se odráží i na tom, že Romové nevykonávají například práci na úřadech, ve zdravotnictví, ve finanční sféře a posty na vysokých pozicích. Pokud se tato situace nezmění, nebude možné plně integrovat Romy do naší společnosti a nedojde ke změně názoru větší části společnosti na romské etnikum. Vzdělání je tudíž pro Romy klíčová složka, jak začít se změnou, chtít změnu a chtít se začlenit do české společnosti a být přijímán společností jako její rovnocenná součást.

Jak autorka poukázala, rodina hraje ve vzdělání jedince nezanedbatelnou roli. A to tím, že každé dítě má první vzory od svých rodičů a to i romské dítě. V mnoha romských rodinách dítě vidí, že rodiče do práce nechodí, vzdělání pro ně není hodnota a součást života. A pokud pro rodiče dítěte nezastává vzdělání v životě důležitou roli, je pravděpodobné, že ani pro samotné dítě vzdělání nebude v jeho životě důležitá hodnota. Proto autorka jako návrh pro řešení této situace navrhuje osvětu a vzdělávací programy nejen pro samotné děti, ale i pro rodiče dětí.

V empirické části si autorka kladla za cíl zjistit pomocí dotazníkového šetření, jakého nejvyššího vzdělání Romové dosáhli, zda je rodina podporovala ve vzdělání, zda se setkali s diskriminací na školách a to ze strany spolužáků, ale i pedagogů, zda mají stálé pracovní místo a dále autorka zjišťovala, zda uvažovali o zvýšení dosavadního vzdělání. Pomocí dotazníkového šetření autorka zjistila, že nejvíce romských respondentů má nejvyšší ukončené základní vzdělání, minimum z dotázaných respondentů uvedlo, že nejvyšší dokončené vzdělání mají střední nebo vysokou školu.

Poněkud překvapivý výsledek z dotazníkového šetření spočívá v tom, že většina dotázaných respondentů uvedla, že rodina je v budoucím vzdělávání podporovala, či nechávala rozhodnutí na nich samotných.

V případě diskriminace na školách většina dotázaných Romů uvedla, že se s diskriminací neseťkali a pokud ano, tak ve větším počtu se týkala diskriminace žen než mužů.

Autorka dále pomocí dotazníkového šetření zjistila, že více Romů uvedlo, že stálé pracovní místo nemají, což musí znamenat zátěž pro celou rodinu a autorka v tomto vidí příčinu toho, že jsou pak Romové často nuceni k vystěhování svých domovů na místo přidělené městem. Toto místo se pak stává vyloučenou lokalitou, kde žije většina Romů v mnohdy nepříznivých podmínkách pro život samotného jedince, ale i celé rodiny.

Při zjišťování, zda Romové uvažují o zvýšení svého dosavadního vzdělání, autorka zjistila, že většina dotázaných nepřemýšlela o zvýšení svého dosavadního vzdělání, avšak ti kteří odpověděli, že o navýšení vzdělání uvažují, se z dotazníkového šetření ukázalo, že více ženy uvažují o dalším vzdělávání než muži.

V empirické části vypracovala autorka kazuistiky dvou romských žen, které mají odlišný přístup k životu, ke vzdělání, mají odlišné životní hodnoty a značně se lišila jejich výchova. Z těchto kazuistik bylo patrné, že výchova byla významnou součástí toho, jak se dále stavěli ke vzdělání jako důležité součásti života.

Na základě zjištěných výsledků autorka doporučuje řešení v osvětě romských rodičů a vysvětlení důležitosti předškolních zařízení pro jejich děti a pro jejich úspěšné začlenění do společnosti. Dalšími opatřeními, která jsou v naší společnosti potřeba, jsou to například opatření ministerstva školství a investice do romských asistentů a zřizování přípravných tříd, než je tomu doposud. Dále by k celkovému zlepšení mohl vést příklad úspěšných Romů, kteří mají ukončené vysoké školy a díky svému vzdělání mají stabilní a dobře platově ohodnocené pracovní místo. Autorka se domnívá, že opatření, které by ukázalo úspěšné Romy, by neznamenal jen určitou motivaci pro ostatní romské občany, ale také pro občany z majoritní společnosti, jelikož majoritní společnost je ovlivňována masovými médii, která o Romech nevytvářejí lichotivý obraz.

V České republice existuje celá řada snah o vyřešení problematiky vzdělanosti Romů, bohužel většina snah je marných a setkávají se s často malým pochopením či ochotou tyto snahy využít.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

DAVIDOVÁ, Eva a kol., 2010. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-428-5.

FRASER, Angus, 1992. *Cikáni*. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-7106-212-X.

JAKOUBEK, Marek, 2008. *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-105-5.

JAKOUBEK, Marek a Lenka BUDILOVÁ, 2009. *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. ISBN 978-80-7325-178-9.

MATĚJŮ, P., J. STRAKOVÁ a A. VESELÝ, 2010. *Nerovnosti ve vzdělávání*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-80-7419-032-2.

MATĚJŮ, Petr a Jana STRAKOVÁ, 2006. *(Ne)rovné šance na vzdělání*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1400-4.

NEČAS, Ctibor, 1999. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-7067-952-2.

ŠIMÍKOVÁ, Ivana a Imrich VAŠEČKA a kol., 2004. *Mechanismy sociálního vyčleňování romských komunit na lokální úrovni a nástroje integrace*. Brno: Barrister & Principal. ISBN 80-7364-009-0.

ŠOTOLOVÁ, Eva, 2001. *Vzdělávání Romů*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0277-0.

Seznam použitých internetových zdrojů

<http://tolerance.cz/kurzy/hejkrlikova.htm>

www.msmt.cz

[www.tydenik-skolstvi.cz/archiv-cisel/2009/15/co-ukazala-studie-o vzdelavani-romu/](http://www.tydenik-skolstvi.cz/archiv-cisel/2009/15/co-ukazala-studie-o-vzdelavani-romu/)

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jiřina Bilecová

Obor: 7501R022 - Vzdělávání dospělých (Bc. VD Voš)

Forma studia: Prezenční studium

Název práce: Problematika vzdělávání Romů v ČR

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 56

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 9

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 1

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Dvořáček CSc.